

Izabela Emerling

STRUKTURA I PREZENTACJA W BILANSIE AKTYWÓW DOCHODOWYCH BANKU

Wprowadzenie

Rozwój sieci bankowej w Polsce spowodował większe zainteresowanie się tematyką rachunkowości bankowej. Banki i instytucje finansowe są specyficznymi podmiotami w gospodarce. Specyfikę banków i innych instytucji finansowych potwierdza dodatkowa dyrektywa Rady EWG z 8 grudnia 1986 r. oraz Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 30 „Dane wykazywane w sprawozdaniach finansowych banków i podobnych instytucji finansowych”. W bilansie banku aktywa i pasywa wyszczególnia się w sposób specyficzny dla banku. Aktywa są zestawione według ich płynności – od najbardziej do najmniej płynnych, natomiast pasywa według ich stabilności – od najbardziej pilnych do spłaty zobowiązań, do najbardziej stałych, stabilnych, gwarantujących funkcjonowanie banku. Banki jako specyficzne podmioty finansowe zajmują się udzielaniem kredytów, lokat, zakupem papierów wartościowych, przyjmowaniem depozytów, lokat oraz świadczeniem licznych usług bankowych wykonywanych na zlecenie klienta. Różnorodność operacji bankowych pociąga za sobą konieczność podejmowania bieżących decyzji dotyczących możliwości inwestowania w bankach. W takiej sytuacji ważnym zagadnieniem wydaje się podział aktywów banku na aktywa dochodowe i niedochodowe banku.

1. Funkcje banku

Rachunkowość bankowa jest rachunkowością jednostkową, tj. dotyczącą konkretnego podmiotu gospodarczego i dlatego system takiej rachunkowości jest budowany z uwzględnieniem charakteru działalności podmiotu gospodarczego jakim jest bank.

Bank jest samodzielną i samofinansującą się jednostką organizacyjną, posiadającą osobowość prawną, działającą na podstawie statutu, która przede wszystkim zajmuje się gromadzeniem środków pieniężnych, udzielaniem kredytów i pożyczek oraz przeprowadzaniem rozliczeń pieniężnych.

Działalność banku wynika m.in. z funkcji, jaką pełnią banki w gospodarce rynkowej. Polegają one na tworzeniu pieniądza bezgotówkowego jako środka kredytowego i środka płatniczego oraz na pośredniczeniu między posiadaczami środków pieniężnych a ich użytkownikami. Z tymi funkcjami wiąże się zakres świadczonych przez banki usług bankowych.

Celem funkcjonowania każdego banku jest prowadzenie odpowiedniej polityki pieniężnej, lokacyjnej i kredytowej. Banki realizują te cele poprzez odpowiednie czynności bankowe. Zakres czynności bankowych jest zawarty w Prawie bankowym¹. Są to:

- przyjmowanie wkładów pieniężnych płatnych na żądanie lub z nadejściem oznaczonego terminu oraz prowadzenie rachunków tych wkładów,
- prowadzenie innych rachunków bankowych,
- udzielanie i zaciąganie kredytów oraz pożyczek pieniężnych,
- udzielanie gwarancji bankowych,
- emitowanie bankowych papierów wartościowych,
- przeprowadzanie bankowych rozliczeń pieniężnych,
- wykonywanie innych czynności przewidzianych wyłącznie dla banku w odrębnych ustawach,
- nabywanie i zbywanie wierzytelności pieniężnych,
- przechowywanie przedmiotów i innych papierów wartościowych oraz udostępnienie skrytek sejfowych,
- wykonywanie czynności obrotu dewizowego,
- udzielanie poręczeń,
- wykonanie czynności zleconych, związanych z emisją papierów wartościowych.

2. Bilans banku

Banki ze względu na spełniane w gospodarce funkcje oraz ze względu na zakres czynności bankowych sporządzają bilans, który ma specyficzny układ. Bilans ten różni się od bilansu sporządzanego przez przedsiębiorstwa, ale wynika to z rodzaju działalności prowadzonego przez banki.

---

¹ Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe. Dz.U. z 1997 r. Nr 140, poz. 939.

Bilans banku zajmuje centralne miejsce wśród sprawozdań finansowych. Stanowi on usystematyzowane zestawienie majątku (aktywa) oraz zobowiązań i kapitałów własnych (pasywa). Jest sporządzony w ściśle określonym momencie (tzn. na określony dzień) i ma charakter statyczny.

W bilansie banku wyróżnia się:

- składniki bilansowe wynikające z podstawowej działalności banku (stany gotówki, udzielone kredyty, depozyty itp.),
- elementy dotyczące gospodarki własnej banku (majątek trwały, materiały i źródła ich pokrycia).

Aktywa banku (określane jako zasoby) są zestawiane w jego bilansie według stopnia płynności (od największej do najmniejszej płynności), pasywa zaś według stopnia wymagalności (terminowości spłaty zobowiązań). Uproszczone bilans banku przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Bilans banku

AKTYWA	PASYWA
Środki pieniężne	Zobowiązania wobec NBP
Kredyty dla klientów	Zobowiązania wobec podmiotów finansowych
Papiery wartościowe	Depozyty
Inni dłużnicy	Rezerwy
	Inni wierzyciele
Aktywa trwałe	Kapitał własny

W warunkach gospodarki rynkowej celem działalności banków komercyjnych jest inwestowanie i pomnażanie zainwestowanego kapitału.

3. Aktywa dochodowe i niedochodowe banku

W sposób najbardziej syntetyczny potencjał ekonomiczny sektora bankowego wyraża wartość aktywów. Do roku 1996 wzrost aktywów systemu bankowego był wolniejszy niż wzrost PKB. Po roku 1996 nastąpiło odwrócenie tej tendencji.

Struktura przedmiotowa aktywów netto stanowi odzwierciedlenie obszarów aktywności banków i określa ich zdolność do osiągnięcia korzystnych wyników finansowych.

Z tego punktu widzenia jest użyteczny podział na aktywa dochodowe i niedochodowe banku. Aktywa dochodowe banku stanowią podstawę pomnażania jego kapitału.

Do **aktywów dochodowych** należy zaliczyć m.in.:

- 1) należności od instytucji finansowych,
- 2) należności od podmiotów niefinansowych czyli klientów,
- 3) należności od sektora budżetowego,
- 4) inwestycje kapitałowe,
- 5) lokaty międzybankowe.

Należności od instytucji finansowych obejmują:

- środki na rachunkach bieżących w bankach krajowych i zagranicznych,
- lokaty środków w bankach krajowych i zagranicznych,
- inne należności od instytucji kredytowych, np. z tytułu pożyczek udzielonych w tzw. linii kredytowej.

Należności od klientów i sektora budżetowego obejmują kredyty oraz pożyczki dla podmiotów niefinansowych oraz kredyty udzielone przez banki jednostkom budżetowym. W tej grupie aktywów są wykazywane także należności z tytułu leasingu. Kwota kredytów jest pomniejszana o rezerwy celowe na straty. W wyniku tego otrzymuje się wartość kredytów netto. W większości banków kredyty stanowią główną pozycję aktywów, przynoszącą zwykle najwyższe dochody, ale także największe ryzyko.

Pogłębione badania, prowadzone w celu oceny zmian zachodzących w działalności banku, powinny dotyczyć **wielkości i struktury portfela kredytowego**. W ocenie struktury są stosowane różne kryteria segmentacji portfela kredytowego, np. według:

- rodzajów kredytów,
- okresów pozostałych do terminów zapadalności (w odpowiednich przedziałach czasowych),
- sektorów gospodarki, w których działają kredytobiorcy.

Inwestycje kapitałowe stanowią na ogół znaczącą grupę aktywów dochodowych. Zalicza się do nich:

- akcje, udziały i inne papiery wartościowe o zmiennej kwocie dochodu,
- akcje i udziały w jednostkach zależnych,
- akcje i udziały w jednostkach stowarzyszonych,
- akcje i udziały w innych podmiotach o stałej kwocie dochodu.

Lokaty międzybankowe na krajowym rynku pieniężnym są formą zagospodarowania nadwyżki płynności banku. Mogą być krótkoterminowe, począwszy od jednodniowych, i terminowe, w granicach 360 dni.

Do **aktywów niedochodowych** banku należą m.in.:

- 1) gotówka,
- 2) rzeczowy majątek trwały.

Gotówka obejmuje środki pieniężne w kasie i na rachunkach w banku centralnym (rachunki bieżące i rezerwy obowiązkowe). Są one traktowane jako rezerwy podstawowe płynności. W niektórych krajach zachodnich traktuje się gotówkę jako zasoby niezbędne do obsługi codziennych operacji, które nie mogą podlegać znacznemu zmniejszeniu i wobec tego gotówka nie jest uważana za element rezerwy płynności. Pozostałe pozycje tej grupy, łącznie z depozytami w innych bankach, pełnią funkcje rezerw płynności. Na ogół są to jednak aktywa niedochodowe lub niskodochodowe i banki starają się utrzymywać ich stany na możliwie najniższym poziomie.

Rzeczowy majątek trwały obejmuje urządzenia trwałe i wyposażenie warunkujące działalność banku. Są to aktywa niepłynne, trudne do zbycia ze względu na specjalistyczny charakter. Majątek trwały w banku traktuje się jak aktywa nie przynoszące bezpośrednio dochodów. W bilansie wykazuje się wartość netto majątku trwałego. Analitik powinien wówczas brać pod uwagę możliwość manipulowania wielkością amortyzacji w celu uzyskania pożądanej zmiany wyniku finansowego. Analogiczne efekty można osiągnąć poprzez rewaloryzację i sprzedaż majątku.

Od 1996 r. obserwuje się mniejszy wzrost aktywów niedochodowych w aktywach banku. Zasadniczą rolę w ograniczeniu znaczenia aktywów niedochodowych banku odegrało zmniejszenie udziału gotówki w kasach banków i środków na rachunkach w NBP. Przyczyny tego stanu należy upatrywać w stopniowej redukcji nadpłynności banków, a także w obniżce stóp rezerwy obowiązkowej od wkładów płatnych na każde żądanie.

Zmiany w obszarach aktywności kredytowej banków pozostawały pod wpływem ewolucji stóp procentowych. Na wzrost znaczenia działalności kredytowej w bankach od 1996 r. wpłynęło zwiększenie rozpiętości stóp procentowych od kredytów dla podmiotów gospodarczych i osób prywatnych w porównaniu z przychodowością papierów wartościowych oraz lokat w instytucjach finansowych o 1-2 punkty procentowe. Równocześnie nastąpiła poprawa jakości portfela kredytowego w wyniku realizacji ustawy o restrukturyzacji przedsiębiorstw i banków, jak też w efekcie utrzymywania się pozytywnych tendencji w gospodarce, wpływających z jednej strony na wzrost popytu na kredyty, z drugiej zaś – na spadek ogólnego ryzyka.

Dużą możliwość inwestowania, a co za tym idzie osiągania dochodów, daje także inwestowanie w papiery wartościowe.

Znaczący udział dłużnych papierów wartościowych posiadały banki będące przeważnie własnością Skarbu Państwa.

Podsumowanie

Przedstawione rozważania z pewnością nie wyczerpują problemu, tym bardziej że proces zmian w polskiej bankowości ciągle trwa. Istnienie coraz większej liczby jednostek bankowych oraz coraz szybszy rozwój sieci bankowej w gospodarce spowodowały, że coraz więcej przedsiębiorstw i instytucji wykorzystuje kredyt bankowy jako formę finansowania swojej działalności oraz lokuje swoje oszczędności w bankach. W takiej sytuacji instytucje finansowe i banki są zmuszone do ujmowania wielu różnorodnych informacji i wykazywania ich wpływu na sprawozdania finansowe oraz do inwestowania, a tym samym, pomnażania swego kapitału oraz czuwania nad kondycją finansową.

STRUCTURE AND PRESENTATION OF THE EARNING ASSETS IN BANKS

Summary

More and more firms use bank credits as a financial source of their activity due to the fast progress of a bank system in Poland. The enterprises make deposits too as there are more banks in the economic world.

In such a situation banks and financial institutions are obliged to show the detailed information about financing investments and their impact on the financial statement.

The article shows the liquid assets' structure of the banks and its impact on the balance sheet.